

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ЖИТНИК ГАЛИНА ВАЛЕНТИНІВНА

УДК 343.81

**ВИКОНАННЯ ТА ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ
У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ
АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ОРГАНІВ ПРОБАЦІЇ)**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Колб Олександр Григорович,
Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Литвинов Олексій Миколайович,
Харківський національний університету внутрішніх справ,
завідувач кафедри кримінального права і кримінології

кандидат юридичних наук, доцент
Журавська Зоряна Валентинівна,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
доцент кафедри кримінального права та процесу

Захист відбудеться «09» червня 2017 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.03 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «05» травня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Г. Братель

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним із завдань, що визначені в чинному законодавстві України (ст. 1, 50 Кримінального кодексу (КК) України; ст. 1 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України), є запобігання вчиненню злочинів з боку засуджених. Водночас, як свідчить практика, однією з глобальних проблем, яку досі не може вирішити Державна кримінально-виконавча служба України, розпочинаючи з часів незалежності нашої держави, є високий рівень рецидивних проявів злочинів, що вчиняють раніше судимі особи, у тому числі засуджені до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Незважаючи на щорічне зменшення у структурі покарань питомої ваги зазначеного державного примусу, рівень рецидиву з боку цієї категорії засуджених залишається незмінним. Так, у 1990 р. до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю було засуджено 157 осіб або 0,1 % від загальної кількості засуджених в Україні; у 1991 р. – 165 (0,1 %); 1992 р. – 231 (0,2 %); 1993 р. – 319 (0,2 %); 1994 р. – 351 (0,2 %); 1995 р. – 427 (0,2 %); 1996 р. – 1121 (0,5 %); 1997 р. – 1401 (0,6 %); 1998 р. – 1284 (0,6 %); 1999 р. – 1035 (0,5 %); 2000 р. – 872 (0,4 %). При цьому рецидив злочинів становив у 1990–2000 рр. загалом в Україні щорічно 15–17 %, а щодо засуджених до позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю – до 0,1 %.

Тенденція щодо зменшення питомої ваги зазначеного кримінального покарання в загальній структурі покарань суттєво не змінилась і у зв'язку з прийняттям у 2001 р. нового КК України. Зокрема, якщо у 2002 р. покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю в цій структурі становило 0,1 %, то у 2011 р. (період відносного спаду рівня злочинності в Україні) – менше 0,05 %. Суттєво не змінилося це співвідношення у структурі покарань й у подальші роки (2012–2016 рр.). Зокрема, у 2014 р. питома вага покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю скоротилася до 0,01 %, і ця тенденція стала визначальною й сьогодні. Рівень рецидивної злочинності в Україні в цей період становив не менше 27 % щорічно, а серед зазначеної категорії засуджених – до 0,03 % у структурі осіб, які вчинили злочини в період не знятої та непогашеної судимості¹. Отже, у наявності складна прикладна проблема, що потребує вирішення на науковому рівні.

Актуальність дослідження означеної тематики обумовлена також тим, що Україна як член відповідних міжнародних організацій не тільки взяла на себе низку зобов'язань правового характеру, а й затвердила План дій у цьому напрямі, включаючи питання, що пов'язані із зменшенням випадків застосування до засуджених такого покарання, як позбавлення волі, та одночасного збільшення питомої ваги альтернативних до нього видів державного примусу.

Одним із таких кроків у цьому напрямі стало створення в Україні Служби пробації та покладення на неї функцій із забезпечення виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що також потребує наукового розроблення й вирішення складних проблем практичного характеру.

¹ Статистична звітність Державної судової адміністрації України. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://rv.court.gov.ua/>

Додатковим аргументом з цього приводу стало й те, що Кабінет Міністрів України в липні 2016 р. ліквідував територіальні управління Державної пенітенціарної служби України та створив міжтериторіальні управління юстиції з питань виконання покарань, а також те, що Державна кримінально-виконавча служба України повністю підпорядкована Міністерству юстиції України, що також потребує активного наукового супроводження означеної діяльності.

Питання законодавчого визначення і практичного застосування такого виду покарання, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, досліджено в роботах відомих вітчизняних та зарубіжних учених: Л. В. Багрій-Шахматова, М. І. Бажанова, Ю. В. Бауліна, В. А. Бадири, І. Г. Богатирьова, О. І. Богатирьової, І. В. Вартилицької, М. Г. Вербенського, В. К. Грищука, Р. М. Гури, О. М. Джужі, Т. А. Денисової, В. К. Дуюнова, З. В. Журавської, О. Г. Колба, В. О. Корчинського, В. М. Кудрявцева, О. М. Литвинова, А. В. Лужбіна, В. П. Махоткіна, М. І. Мельника, В. О. Меркулової, О. С. Міхліна, В. О. Навроцького, А. Х. Степанюка, В. М. Трубникова, Б. М. Телефанка, О. В. Ткачової, В. І. Тютюгіна, П. Л. Фріса, О. Г. Фролової, С. Я. Фаренюка, О. Л. Цветиновича, С. В. Черкасова, М. П. Черненко, С. І. Халимона, Д. С. Шияна, Ю. В. Шинкарьова, І. С. Яковець, С. С. Яценка та ін.

У сучасній українській кримінально-правовій науці деякі питання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю були предметом низки дисертаційних досліджень, зокрема: Р. М. Гури («Виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю», 2003 р.) та Д. С. Шияна («Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як вид кримінального покарання», 2008 р.) Науковий внесок зазначених учених у розроблення проблем виконання та відбування цього покарання є досить вагомим, він суттєво збагатив кримінально-правову та кримінально-виконавчу науку, а також має значну прикладну цінність. Однак їхні праці стосувалися лише окремих питань покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, які не стосуються змісту завдань, що визначені в цьому дисертаційному дослідженні.

Зокрема, донині на теоретичному рівні не досліджено такі з них, як сучасний стан, а також поняття виконання і відбування даного покарання; характеристика осіб, які відбувають це покарання; упровадження зарубіжного досвіду з означеної тематики дослідження в діяльність органів пробації України.

Викладене й обумовлює актуальність обраної теми дисертації та стало вирішальним при визначенні об'єкта, предмета та мети і завдань даного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, схваленої Указом Президента України від 8 листопада 2012 р. № 631/2012, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., відповідає тематиці Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів та

установ, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України, на період 2013–2017 рр., затверджених наказом Державної пенітенціарної служби України від 4 січня 2013 р. № 8/ОД–13, плану науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2016 р. Тема дисертації затверджена Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 26 лютого 2013 р. (протокол № 2) і схвалена Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№1081, 2013 р.).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дослідження є комплексний аналіз теоретичних і практичних аспектів виконання та відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю в Україні та розроблення на цій основі науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення чинного законодавства й концептуальних теоретичних засад, спрямованих на підвищення рівня діяльності органів пробації з відповідною категорією засуджених.

Для досягнення цієї мети поставлено такі *задачі*:

- визначити стан дослідження та генезис покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;
- з'ясувати поняття та зміст покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;
- здійснити порівняльно-правовий аналіз виконання та відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю в зарубіжних державах;
- встановити потенційні можливості органу пробації як суб'єкта виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та визначити основні напрями підвищення рівня його діяльності;
- проаналізувати стан правового регулювання виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та обґрунтувати шляхи його удосконалення;
- здійснити соціально-демографічну характеристику засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та вивести основні напрями її удосконалення;
- з'ясувати зміст кримінально-правової характеристики засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та обґрунтувати напрями її більш ефективного використання на практиці;
- визначити кримінально-виконавчу характеристику засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та встановити головні шляхи її реалізації в діяльності органу пробації.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають при виконанні та відбуванні покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та охороняються нормами права.

Предметом дослідження є виконання та відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовано такі наукові методи: *діалектичний метод* наукового пізнання соціальних явищ, що виникають у сфері виконання та відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що надав можливість дослідити сутність, зміст і роль цього покарання в системі покарань (підрозділи 1.1, 1.2); *формально-логічний метод* використано для виведення та аргументування (підрозділи 1.3, 3.2); *історико-порівняльний метод* дав змогу прослідкувати становлення і розвиток покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, а *порівняльно-правовий* – співставити національне законодавство про застосування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю з відповідними нормами законодавства інших держав (підрозділи 2.2, 2.3); *формально-юридичний метод* застосовано для проведення аналізу норм чинного кримінального і кримінально-виконавчого законодавства, що дало змогу виявити властиві йому переваги й недоліки та сформулювати пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання застосування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (підрозділи 1.3, 3.2); *статистичний метод* використано для обробки та використання офіційної державної і власноручно сформованої статистичної інформації як одного з джерел надходження відомостей про предмет дослідження (підрозділи 3.1, 3.3).

Емпіричну базу дослідження становлять дані державної статистики Верховного суду України, МВС України та Міністерства юстиції України за 2011–2016 рр., узагальнені дані результатів анкетування 262 працівників кримінально-виконавчих інспекцій (органів пробації) з різних регіонів України (Волинської, Рівненської, Київської та Чернігівської областей), які проходили підготовку на базі Інституту кримінально-виконавчої служби (2011–2016 рр.), узагальнені дані анкетування 328 осіб, засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, результати вивчення 250 особових справ засуджених, які перебували на обліку органів пробації, відбуваючи покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень виконання та відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю в сучасних умовах. У роботі сформульовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

вперше:

– встановлено чотири періоди становлення розвитку та функціонування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, а також проведення фундаментальних наукових досліджень, що супроводжували процес виконання та відбування даного покарання, а саме: 1) 1922–1970 рр.; 2) 1971–2003 рр.; 3) 2004–2012 рр.; 4) 2013 р. – до сьогодні;

– сформульовано авторське поняття покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, під яким слід розуміти один із видів кримінальних покарань і такий захід державного примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом та зазначеному в рішенні суду обмеженні прав і законних інтересів особи у сфері певної суспільної діяльності на певний строк, що здійснюють органи пробації;

– з’ясовано зміст соціально-демографічної характеристики засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що дозволить на практичному рівні, зокрема під час призначення судом кримінального покарання, більш чітко й точно приймати рішення щодо застосування до осіб, винних у вчиненні злочинів, зазначеного покарання, а в кінцевому підсумку – збільшити питому вагу цього покарання в загальній структурі кримінальних покарань в Україні;

– розроблено науково обґрунтовані заходи щодо удосконалення правового механізму з питань виконання та відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, зокрема запропоновано: 1) доповнення ст. 30-1 КВК України; 2) нову редакцію ч. 1 ст. 50 КК України; 3) доповнення ч. 1 ст. 34 КВК України; 4) внесення змін до ч. 1 ст. 389 КК України; 5) приведення у відповідність з вимогами КВК України положень Інструкції про порядок виконання покарань, не пов’язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань;

удосконалено:

– теоретичні положення, що стосуються змісту позитивного зарубіжного законодавства (країни ЄС, США й колишнього СРСР) та практики, пов’язаної з виконанням і відбуванням покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;

– теоретико-прикладні положення щодо змісту та ролі кримінально-правової характеристики засуджених у правовому механізмі стосовно запобігання рецидивним злочинам з боку осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;

дістало подальший розвиток:

– доктринальні підходи, що стосуються з’ясування кримінально-виконавчої характеристики та її місця і значення у процесі виконання та відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;

– теоретичні та практичні напрацювання щодо шляхів удосконалення діяльності органів пробації у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення дисертації мають як теоретичне, так і практичне значення, і використовуються в різних сферах діяльності, зокрема у:

– *сфері правотворчості* – як одне із джерел для розробки концептуальних положень кримінально-правової, кримінологічної та кримінально-виконавчої політики, а також для підготовки нормативно-правових актів щодо запобігання злочинам й удосконалення діяльності органів і установ виконання покарань (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 7 листопада 2016 р. № 04-18/12-2287);

– *практичній діяльності* – у процесі удосконалення діяльності органів пробації з питань виконання та відбування даного покарання (акт впровадження Бориспільського МРВ КВІ управління ДПтС України в м. Києві та Київській області від 14 грудня 2016 р. № 25/1735);

– *навчальному процесі та науково-дослідній діяльності* – узагальнені й викладені в дисертації положення використовуються в навчальному процесі Інституту кримінально-виконавчої служби при викладанні дисциплін «Кримінально-виконавче право», «Актуальні проблеми пробації в Україні», при підготовці навчальних посібників і методичних рекомендацій та мають як загальнотеоретичне, так і прикладне значення для науки кримінального, кримінально-виконавчого права (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 5 вересня 2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення, що становлять новизну роботи, розроблено автором особисто. Наукові ідеї та розробки, які зазначено в списку опублікованих праць та виконано у співавторстві, у дисертаційному дослідженні не використовувалися (авторський доробок становить 50 %).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації, теоретичні і практичні засади оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських та міжвузівських науково-практичних конференціях: «Протиправна поведінка: погляд крізь призму юридичної науки» (м. Ніжин, 24 лютого 2012 р.); «Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю неповнолітніх: вітчизняний та міжнародний досвід» (м. Дніпропетровськ, 27 квітня 2012 р.); «Ступенева професійна освіта у вітчизняному та європейському освітньому просторі» (м. Чернігів, 7 червня 2012 р.); «Уголовно-исполнительная система Российской Федерации в условиях модернизации: современное состояние и перспективы развития (г. Рязань, 22-23 ноября 2012 г.); «Державна пенітенціарна служба України: історія, сьогодення та перспективи розвитку у світлі міжнародних пенітенціарних стандартів та концепції державної політики у сфері реформування державної кримінально-виконавчої служби України» (м. Київ, 28 березня 2013 р.); «Сучасна наука – пенітенціарній практиці» (м. Київ, 24 жовтня 2013 р.); «Пенітенціарна ідея Георгія Радова: минуле, сьогодення, майбутнє» (м. Київ, 6 лютого 2014 р.); «Сучасний стан та перспективи розвитку кримінально-виконавчої інспекції» (м. Київ, 19 лютого 2014 р.); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 25 березня 2015 р.).

Публікації. Основні положення дослідження відображено в 16 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у наукових фахових виданнях України, одна стаття – у зарубіжному періодичному виданні, дев'ять тез наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях, а також методичні рекомендації.

Структура дисертації відповідає меті, задачам, предмету дослідження й вимогам МОН України та складається із вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (222 найменування на 27 сторінках) і трьох додатків на дванадцяти сторінках. Повний обсяг дисертації становить 223 сторінки, з них основний текст – 184 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, з'ясовано стан наукового розроблення проблеми, зв'язок роботи з науковими планами та програмами, сформульовано мету і задачі дослідження, визначено його об'єкт, предмет і методи, обґрунтовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані про їх апробацію та публікації автора.

Розділ 1 «Соціально-правова характеристика виконання та відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Стан дослідження та генезис покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю»* встановлено, що фактично початок функціонування досліджуваного виду покарання почав з КК УСРР 1922 р. У подальшому позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю було закріплено у ВТК УСРР 1925 р., КК УРСР 1960 р., ВТК 1970 р., а також у відповідному виправно-трудовому законодавстві. Крім цього, визначено, що до 1983 р. виконання даного покарання залишалося законодавчо неврегульованим, оскільки виконувалося на основі відомчих нормативно-правових актів (положень, інструкцій тощо Головного управління виконання покарань МВС України), що порушувало принцип законності та призводило до зловживань й інших протиправних діянь з боку персоналу органів виконання покарань. Аналіз судової практики на підставі застосування норм КК УРСР 1960 р. засвідчив, що позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю переважно застосовувалося як додаткова міра покарання, зокрема при призначенні основного покарання у виді позбавлення волі й у поєднанні з конфіскацією майна. Значною була питома вага цього додаткового покарання при умовному засудженні до позбавлення волі з обов'язковим залученням засудженого до праці. Головним чином, це покарання застосовувалося як додаткове до виправних робіт, які переважно здійснювалися за місцем роботи. Останнє було результатом того, що на момент розгляду справи в суді обвинувачені, як правило, працювали вже на іншій роботі, яка не перешкоджала реалізації додаткового покарання. На практиці покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю найчастіше застосовувалося за вчинення таких злочинів, як розкрадання державного і громадського майна шляхом привласнення, розтрата або зловживання службовим становищем, обман покупців, порушення правил торгівлі.

У *підрозділі 1.2 «Поняття та зміст покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю»* обґрунтовано, що за змістом та правовою природою покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю належить до таких підвидів покарань: а) «змішаних», оскільки призначається як основне і як додаткове; б) строкових, оскільки як основне покарання призначається на строк від двох до п'яти років, а як додаткове – від одного до трьох років; в) спеціальних, оскільки застосовується лише до тих осіб, які на момент вчинення злочину обіймали посади чи займалися тією діяльністю, з якими було пов'язане вчинення злочину.

Визначено, що зміст покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю виявляється в тому, що засуджений, якому призначено це покарання: позбавляється конкретних суб'єктивних прав; обмежується в правоздатності; позбавляється можливості на певний час використовувати отримані спеціальні знання, набуту професію, що, як свідчить практика, призводить до декваліфікації. До того ж особа позбавляється права займатися звичною діяльністю; опиняється поза колишнім колективом; змушена освоювати іншу професію; часто одержує меншу заробітну плату, ніж ту, яку одержувала до засудження; позбавляється низки пільг і переваг; іноді втрачає безперервний виробничий стаж; втрачає спеціальний виробничий стаж; має судимість тощо.

У підрозділі 1.3 *«Порівняльно-правовий аналіз виконання та відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю в зарубіжних державах»* визначено, що кримінально-виконавчі заходи покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю досить широко представлені у кримінальному та кримінально-виконавчому законодавстві зарубіжних держав, при цьому багато кодексів передбачають його як основне, так і додаткове покарання, додаткові заходи безпеки тощо (Нідерланди, Швеція, ФРН). Крім цього, встановлено, що існування таких заходів у КК зарубіжних держав спрямовано на посилення боротьби з певною категорією злочинів, а саме: протягом останніх двох десятиліть у багатьох із них докладалося значних зусиль для достатнього розвитку альтернативних покарань. Доведено, що позбавлення деяких прав для засудженого надає можливість обмежити суспільство від згубного для нього впливу діяльності злочинця, не позбавляючи при цьому його волі.

Визначено, що в більшості держав порядок призначення покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю подібний до того, який передбачено у КК України. Звертає увагу і єдиний підхід щодо порядку обчислення строків відбування цього виду покарання. У деяких державах (Нідерланди, Іспанія, Польща, Франція, ФРН, Швеція), так само як і в Україні, передбачено кримінальну відповідальність за ухилення від відбування досліджуваного покарання. Водночас відсутня відповідальність за ухилення від його відбування позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у кримінальному законодавстві Болгарії та Російської Федерації, що не сприяє кримінально-правовій охороні належного виконання та відбування цього виду покарання.

Розділ 2 «Характеристика виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та шляхи удосконалення цього процесу» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Правове регулювання виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та шляхи його удосконалення»* доведено, що єдиним суб'єктом виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю слід вважати кримінально-виконавчу інспекцію (орган пробації) як орган державної

влади, наділений певними функціями та владними повноваженнями у сфері виконання покарань. Натомість адміністрації підприємств, установ, організацій, які виконують вимоги вироку про позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, не можна визначати суб'єктами виконання покарань. На основі того факту, що вони безпосередньо реалізують правообмеження, властиві покаранням, їх можна визначити виконавцями вимог вироку суду, але це не дає підстав стверджувати, що вони є суб'єктами виконання покарань.

Повноваження кримінально-виконавчої інспекції під час виконання цього покарання класифіковано за такими групами: а) організаційні; б) контролюючі; в) розшукові; г) виховні.

Визначено, що групу організаційних повноважень органів пробації становлять: ведення обліку засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; роз'яснення порядку та умов відбування покарання, правових наслідків у разі порушення вимог вироку та ухилення від відбування покарання; повноваження, пов'язані з постановкою на облік та зняттям з обліку осіб, засуджених до цього виду покарання.

До групи контролюючих повноважень належать: додержання порядку та умов відбування покарання засудженими особами і власником підприємства, установи, організації за місцем роботи засуджених, а також органом, що має право анулювати дозвіл на заняття відповідним видом діяльності, яка заборонена засудженим; контроль за поведінкою осіб, засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, та інші повноваження.

Зміст повноважень розшукового характеру полягає у здійсненні початкових розшукових заходів щодо осіб, місцезнаходження яких невідоме, а також у разі неприбуття їх після звільнення з місць обмеження або позбавлення волі до обраного місця проживання; направленні подання та зібраних матеріалів до відповідних органів Національної поліції для здійснення подальшого розшуку таких засуджених.

До повноважень виховного характеру, відповідно до норм законодавства, належить: участь органу пробації у виховній роботі із засудженими особами у проведенні з ними індивідуальних бесід; застосування застереження у виді письмового попередження про притягнення до кримінальної відповідальності у випадку порушення засудженими особами порядку та умов відбування цього виду покарання.

У підрозділі 2.2 «Орган пробації як суб'єкт виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та основні напрями підвищення рівня його діяльності» обґрунтовано доцільність затвердження Інструкції з організації проведення індивідуально-профілактичних та виховних заходів із засудженими, які перебувають на обліку в органі пробації.

Правове регулювання виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю реалізує інформаційну можливість права здійснювати активний вплив на свідомість, волю та поведінку як засуджених, так і інших суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин, які безпосередньо беруть участь у виконанні цього покарання, а також те, що положення «Інструкції про порядок виконання покарань, не пов'язаних з

позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань» не передбачають проведення тих соціальних заходів, які сприятимуть вирішенню проблем засудженої особи, що пов'язані з її освітою, здоров'ям, ризиком вчинення нових злочинів.

Встановлено, що чинним законодавством України не передбачається умовно-дострокове звільнення від відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Це суттєво позначається на процесі відбування покарання засудженими особами, оскільки відсутні дієві важелі впливу на їхню поведінку. Відсутність такого заходу ставить цю категорію засуджених у нерівне становище порівняно із засудженими до інших видів покарань, у процесі яких передбачено умовно-дострокове звільнення, а також не відповідає закріпленому у ст. 5 КВК України принципу гуманізму й рівності перед законом. Обґрунтовано пропозицію щодо доповнення ч. 1 ст. 81 КК України можливістю умовно-дострокового звільнення від відбування позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, призначеного як основне покарання.

Розділ 3 «Характеристика відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та основні напрями підвищення ефективності цієї діяльності» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Соціально-демографічна характеристика засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та шляхи її удосконалення»* визначено зміст соціально-демографічної характеристики засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та обґрунтовано її важливі ознаки. На основі проведеного анкетування, встановлено, що найбільшу питому вагу при відбуванні покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю становлять засуджені віком від 18 до 25 років (36,7 %), другу – від 25 до 35 років (31,3 %), третю – від 35 до 60 років (29,7 %). Переважну більшість засуджених становлять жителі міст (57 %), які є громадянами України (83 %). Жителі сільської місцевості становлять 36,7 % від загальної кількості опитаних нами осіб. Щодо сімейного стану, то майже порівну розподілилися частки між одруженими (24,2 %) та неодруженими (31,3 %), ще 17,2 % перебувають у цивільному шлюбі. Незначна частина осіб, опитаних нами, втратила соціально корисні зв'язки із сім'єю (16,4 %). Серед тих осіб, які зберегли сім'ю, 12,5 % мають дитину, 9,4 % мають двох та більше дітей. За освітнім рівнем серед засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю найбільший відсоток становлять ті, які мають повну середню освіту (38,3 %), а також особи з професійно-технічною освітою (24,2 %). Неповну вищу освіту мають 8,6 %, а повну вищу – 6,3 % засуджених. Крім цього, виявлено, що серед засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю спостерігається високий показник загальноосвітнього рівня. Водночас залишається доволі значний відсоток тих, які мають неповну середню або початкову освіту (17,9 і 3 % відповідно). Щодо трудової діяльності, то

представниками робітничих професій є 49,2 %; не працювали та не навчалися 16,4 %; навчалися у вищих навчальних закладах 17,9 %; приватними підприємцями працювали 7,8 %. Більшість засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю мали добрий стан здоров'я (39,1 %); вважають свій стан здоров'я задовільним 29,9 % засуджених; не визначилися за цим показником 14,8 %. Доволі значний відсоток (10,9 %) становлять інваліди.

У підрозділі 3.2 *«Кримінально-правова характеристика засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та напрями її більш ефективного використання на практиці»* зроблено висновок про те, що, на відміну від покарань, покликаних виправляти засуджених на основі залучення до праці, покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю передбачає примусове звільнення засудженого від виконуваної роботи або діяльності. Доведено, що саме в цьому полягає найбільш значима його відмінність від інших покарань, пов'язаних з обмеженням певних прав, а саме: особа, до якої застосовано цей вид покарання, не позбавляється права на працю взагалі, а може бути працевлаштована на іншу роботу чи займатися іншим видом господарської діяльності. При цьому виправний вплив покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю полягає в його змісті й у тому, що засуджений, втративши можливість продовжувати виконання колишніх службових або професійних функцій, відчуває негативну оцінку своєї протиправної поведінки з боку суспільства.

У підрозділі 3.3 *«Кримінально-виконавча характеристика засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, та головні напрями її реалізації в діяльності органу пробації»* сформульовано науково обґрунтовану модель кримінально-виконавчої характеристики особи засудженого, яка дасть можливість з'ясувати ті суперечливі моменти, що викликають труднощі стосовно забезпечення дотримання прав засуджених до даного покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Встановлено, що правове становище засудженого до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю практично визначає характер правовідносин між персоналом органу пробації, який виконує це покарання, та засудженим, який його відбуває; такі правовідносини виникають на основі прав та обов'язків, встановлених у кримінально-виконавчому законодавстві. На підставі проведеного анкетування визначено, що лише 60,8 % засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю персонал органів пробації ознайомив з їхніми правами; у 23,6 % випадках – розповіли інші засуджені; 9,4 % – дізналися з інших джерел. Щодо ставлення засуджених до призначеного покарання 55,5 % засуджених вважають вирок суду та призначене покарання справедливим; 18,8 % – несправедливим і ще 14,1 % ставляться байдуже до призначеного судом покарання; 11,7 % не визначилися з відповіддю.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації вирішено конкретне наукове завдання щодо виконання і відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Викладені в дисертації нові наукові положення та науково обґрунтовані результати дослідження дали змогу дійти таких висновків:

1. Встановлено чотири періоди становлення розвитку та функціонування в Україні покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, а також проведення фундаментальних наукових досліджень, що супроводжували процес виконання та відбування даного покарання, а саме:

1) 1922–1970 рр. – період прийняття першого КК УСРР (1922 р.) та ВТК УСРР (1925 рр.), у яких було закріплено зміст та правові засади виконання і відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, та який закінчився прийняттям КК УРСР (1960 р.) і ВТК УРСР (1970 р.), що дещо розширило правові гарантії та межі застосування зазначеного покарання до засуджених;

2) 1971–2003 рр. – період дії КК 1960 р. та ВТК 1970 р., які створили сучасні правові засади застосування даного покарання в судовій практиці, та який завершився прийняттям КК 2001 р. і КВК України 2003 р.;

3) 2004–2012 рр. – період апробації на практиці положень КК і КВК України та зменшення питомої ваги покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю в загальній структурі покарань в Україні (завершився прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України 2012 р., що суттєво розширив правові можливості застосування даного покарання, ввівши у правовий обіг такі поняття, як «примирення сторін», «правовий компроміс», «кримінальні проступки» тощо);

4) 2013 р. – до сьогодні – період внесення значних змін до чинного законодавства України у сфері боротьби зі злочинністю, у тому числі створення служби пробації, на яку покладено функції з виконання даного покарання, а також переведення Державної кримінально-виконавчої служби України в підпорядкування Міністерства юстиції України, що створило належні правові умови та гарантії, з одного боку, для підвищення ефективності виконання і відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, а з іншого – для збільшення питомої ваги цього покарання в загальній структурі покарань в Україні, що відповідає сучасній позитивній зарубіжній практиці й соціально-економічним та іншим можливостям нашої держави в боротьбі зі злочинністю, зокрема у сфері виконання покарань.

2. З'ясовано сутність та зміст поняття покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та сформульовано його авторське визначення, а саме: це один із видів кримінальних покарань і такий захід державного примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом та зазначеному в рішенні суду обмеженні прав і законних інтересів особи у сфері певної суспільної діяльності на певний строк, що здійснюється органами пробації.

Визначено такі системоутворювальні ознаки, що становлять зміст цього покарання та мають важливе теоретико-прикладне значення при організації виконання та відбування даного покарання:

а) це покарання входить до переліку виключних покарань, що визначені в ст. 51 КК України;

б) це покарання встановлюється від імені держави лише судом, чим відрізняється від аналогічної діяльності, передбаченої у трудовому законодавстві України;

в) режим правообмежень для даної категорії засуджених чітко визначено в кримінально-виконавчому законодавстві;

г) виконання даного кримінального покарання здійснюють уповноважені на це законом органи пробації;

ґ) зазначене покарання встановлюється на певний (конкретно визначений у вирокі суду) термін та не передбачає звільнення засудженого від його відбування умовно-достроково.

3. Визначено, що законодавство кожної держави має свої особливості виконання та відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що обумовлено історичними, національними та культурними традиціями, а також відмінностями політичного устрою суспільства, його економічною системою та багатьма іншими факторами.

Встановлено позитивні елементи реалізації в зарубіжній правовій практиці змісту даного покарання, обґрунтовано необхідність їх упровадження в національне законодавство та кримінально-виконавчу діяльність, а саме: а) кримінально-правові заходи у виді покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю досить широко представлено в кримінальному законодавстві зарубіжних держав, багато кодексів передбачають його як основне, так і додаткове покарання, додаткові заходи безпеки тощо; б) існування таких заходів у КК зарубіжних держав спрямовано на посилення боротьби з певною категорією злочинів. Протягом останніх двох десятиліть у багатьох зарубіжних країнах докладалося багато зусиль для достатнього розвитку альтернативних заходів. Позбавлення прав надає можливість обмежити суспільство від згубного для нього впливу діяльності злочинця, не позбавляючи при цьому його волі; в) огляд видів покарань, пов'язаних із позбавленням прав, за кримінальним законодавством зарубіжних держав (Нідерланди, Швеція, Польща) надав можливість дійти висновку, що більшість КК містять ширший перелік покарань, пов'язаних з позбавленням прав, ніж КК України. Аргументовано, що, оскільки покарання, пов'язані з обмеженням чи позбавленням певних прав, мають потужну спеціально-превентивну функцію, на відміну від інших видів покарань, що практично виключає можливість вчинення злочинів певного характеру в певний відрізок часу майбутнього, то додаткового аналізу потребує питання про визначення у КК України розширеного переліку видів прав та діяльності, які можна обмежити; г) у низці держав (Німеччина, Франція, Болгарія та ін.) дозволяється, крім позбавлення спеціальних прав, позбавлення і так званих «особистих» прав, які належать людині від народження, що не відповідає загальним принципам міжнародного права; ґ) хоча в усіх державах (Голландія, Польща, Білорусь)

досліджуваний вид покарання має продовжуваний характер, строки є різними. Вони встановлюються в межах від трьох місяців до довічного позбавлення; д) у більшості держав порядок призначення покарання у виді покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю подібний до того, який передбачено в законодавстві України про кримінальну відповідальність; прослідковується і єдиний підхід у порядку обчислення строків відбування цього виду покарання (Росія, Білорусь, Молдова); е) у деяких державах (Нідерланди, Іспанія, Польща, Франція, ФРН, Швеція), так само як і в Україні, передбачено кримінальну відповідальність за ухилення від відбування досліджуваного покарання. Водночас відсутня така відповідальність за ухилення від відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у кримінальному законодавстві Болгарії та Росії, що, як свідчить практика, не сприяє кримінально-правовій охороні належного виконання та відбування зазначеного виду покарання.

4. Доведено необхідність суттєвої видозміни організаційно-правових, управлінських, фінансових та інших засад діяльності органів виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що обумовлено, насамперед, прийняттям Закону України «Про пробацію», значними доповненнями КК та КВК України, а також переведенням Державної кримінально-виконавчої служби України в підпорядкування Міністерства юстиції України, що в першу чергу, обумовлено негативними тенденціями призначення покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, які склалися у 1991 р. – 165 (0,1 %); 2000 р. – 872 (0,4 %). При цьому рецидив злочинів становив у 1990–2000 рр. загалом в Україні щорічно 15–17 %, а щодо засуджених до позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю – до 0,1 %. Водночас, у 2014 р. питома вага покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю скоротилася до 0,01 %, і ця тенденція стала визначальною й сьогодні. Рівень рецидивної злочинності в Україні в цей період становив не менше 27 % щорічно, а серед зазначеної категорії засуджених – до 0,03 % у структурі осіб, які вчинили злочини в період не знятої та непогашеної судимості.

5. Окреслено основні шляхи удосконалення контролю за діяльністю зазначеного органу з боку громадських формувань та підвищення рівня взаємодії усіх без винятку суб'єктів виконання цього кримінального покарання. Зокрема, названо дві основні форми виконання даного покарання. Перша форма полягає у припиненні трудового договору із засудженим, який обіймає певну посаду, або анулювання дозволу на заняття певною діяльністю. Друга – у відмові засудженому в укладенні трудового договору на обіймання певної посади або у видачі дозволу на заняття певною діяльністю. Саме у відмові засудженому в укладенні трудового договору на обіймання певної посади або видачі дозволу на заняття певною діяльністю реалізується каральний потенціал покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, який відчуває на собі засуджений протягом усього строку виконання-відбування цього покарання. Якщо виконання вироку в першій формі відбувається один раз, відразу після вступу його в законну силу, то у другій – протягом усього визначеного вирокі строку покарання.

Тому загалом діяльність щодо виконання вимог вироку суду характеризується тривалістю й широким колом суб'єктів, які відмовляють засудженому в укладенні трудового договору на обіймання певної посади або у видачі дозволу на заняття певною діяльністю.

6. Визначено зміст кримінально-правової характеристики засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що важливо з огляду на вирішення завдань кримінально-виконавчого законодавства та досягнення мети покарання.

Сформульовано основні доктринальні засади призначення даного покарання та ефективного виконання його на практиці, а саме: 1) як основне або як додаткове покарання його має бути встановлено в санкціях тих кримінально-правових норм, у яких воно безпосередньо пов'язане зі складом злочину, тобто коли використання певної посади або певної діяльності при вчиненні злочину або безпосередньо вказане в диспозиції норми, або впливає з її змісту (коли на це вказує суб'єкт злочину або об'єктивна сторона (суспільно небезпечне діяння), визначені в диспозиції норми); 2) як основне або як додаткове покарання його має бути встановлено лише в санкціях тих норм, у яких передбачено спеціального суб'єкта, який може вчинити злочин у зв'язку з особливостями суспільно небезпечного діяння лише з використанням певної посади або певної діяльності; 3) як додаткове обов'язкове покарання його має бути встановлено за вчинення злочинів, у яких неможлива співучасть, тобто за вчинення необережних злочинів, а як додаткове факультативне – за вчинення злочинів, у яких можлива співучасть, тобто за вчинення умисних злочинів; 4) якщо позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю не впливає зі складу злочину, то воно може бути призначене як додаткове покарання за конкретним кримінальним провадженням з урахуванням його обставин із посиланням на ч. 2 ст. 55 КК України, якщо на це є підстави.

7. Встановлено зміст кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що є важливим з огляду на ефективність вирішення завдань щодо виконання-відбування даного покарання та запобігання вчиненню зазначеною категорією осіб рецидивних злочинів.

Обґрунтовано необхідність доповнення КВК України ст. 30-1 такого змісту: «Стаття. Заходи заохочення і стягнення, що застосовуються до осіб, засуджених до позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю

1. Власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган щодо засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може застосовувати заходи заохочення і стягнення, передбачені законодавством про працю.

2. Кримінально-виконавча інспекція за зразкову поведінку і сумлінне ставлення до праці щодо засуджених може застосовувати такі заходи заохочення:

подання до суду матеріалів на засудженого щодо умовно-дострокового звільнення;

зарахування часу щорічної відпустки у строк відбування покарання.

3. Подання про умовно-дострокове звільнення засудженого від покарання надсилає до суду кримінально-виконавча інспекція з урахуванням характеристики на нього власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу за місцем роботи засудженого.

4. За порушення порядку та умов відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю до засудженого може застосовуватися застереження у виді письмового попередження про притягнення до кримінальної відповідальності».

8. Доведено необхідність видозміни правового механізму з питань, що стосуються процесу виконання та відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, а саме запропоновано:

а) нову редакцію ч. 1 ст. 50 КК України: «1. Покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком або іншим рішенням суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого»;

б) доповнити ч. 1 ст. 34 КВК України (у якій зазначено обов'язки засудженого до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю) обов'язком періодично з'являтися на реєстрацію до кримінально-виконавчої інспекції, та внести відповідні зміни до Інструкції. При цьому у відповідних нормах слід зазначити, що кримінально-виконавча інспекція встановлює дні явки на реєстрацію та контролює періодичність явки засуджених до позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на реєстрацію;

в) внести зміни до 1 ст. 389 КК України, виклавши її в такій редакції:

«1. Ухилення від сплати штрафу або позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю особою, засудженою до цих видів покарань, або якій невідбуту частину покарання у виді обмеження або позбавлення волі замінено на штраф чи позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на підставі статті 82 цього Кодексу».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Житник Г. В. Деякі проблемні питання застосування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю / Г. В. Житник // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 1. (Ч. II) – С. 205–211.

2. Житник Г. В. Зарубіжний досвід застосування покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю / Г. В. Житник // Право та управління [Електронний ресурс]. – 2012. – № 2. – С. 347–356. – Режим доступу до статті: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/prtup/2012_2/29gitn.pdf.

3. Житник Г. В. Уголовно-исполнительная характеристика наказания в виде лишения права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью / Г. В. Житник // Человек: преступление и наказание (Российская Федерация). – 2013. – № 2 (81). – С. 164–167.

4. Житник Г. В. Деякі особливості кримінально-правової характеристики позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю / Г. В. Житник // Наука і правоохорона. – 2015. – № 1 (28). Ч. 2. – С. 127–133.

5. Житник Г. В. Основні теоретичні та прикладні проблеми виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю / Г.В. Житник // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – №1. – С. 88–92.

6. Житник Г. В. Покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю : історичний аспект / Г.В. Житник // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – №2. – С. 101–105.

7. Житник Г. В. Кримінально-виконавча характеристика покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю / Г.В. Житник // Протиправна поведінка: погляд крізь призму юридичної науки : матеріали наук.-практ. конф. (м. Ніжин, 24 лют. 2012 р.). – Ніжин, Ін-т кримінально-виконавчої служби, 2012. – С. 62–64.

8. Житник Г. В. Актуальність дослідження покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю / Г. В. Житник // Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю неповнолітніх: вітчизняний та міжнародний досвід (м. Дніпропетровськ, 27–28 квіт. 2012 р.). – Дніпропетровськ : Дніпропетров. держ. ун-т внутр. справ, 2012. – С. 226–228.

9. Житник Г. В. Правове регулювання застосування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю / Г. В. Житник // Ступенева професійна освіта у вітчизняному та європейському освітньому просторі : матеріали наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 7 черв. 2012 р.). – Чернігів : Держ. пенітенціарна служба України, 2012. – С. 89–94.

10. Житник Г. В. Доктринальні засади визначення мети додаткових покарань / Г. В. Житник // Державна пенітенціарна служба України: історія, сьогодення та перспективи розвитку у світлі міжнародних пенітенціарних стандартів та концепції державної політики у сфері реформування державної кримінально-виконавчої служби України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28–29 бер. 2013 р.). – Київ : Держ. пенітенціарна служба України, 2013. – С. 194–196.

11. Житник Г. В. Деякі аспекти умовно-дострокового звільнення від відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю / Г. В. Житник // Сучасна наука – пенітенціарній практиці : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 жовт. 2013 р.). – Київ : Ін-т кримінально-виконавчої служби, 2013. – С. 205–207.

12. Житник Г. В. Теоретическое обоснование probation: задачи и функции / Г. В. Житник // Уголовно-исполнительная система Российской Федерации в условиях модернизации: современное состояние и перспективы развития : сб. докл. участников междунар. науч.-практ. конф. (г. Рязань, 22-23 нояб. 2012 г.) : в 4 т. – Рязань : Академия ФСИН России, 2013. – Т. 3 : Доклады участников круглых столов. – С. 36–38

13. Житник Г. В. Кримінальна відповідальність за ухилення від покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю / Г. В. Житник // Пенітенціарна ідея Георгія Радова: минуле, сьогодення, майбутнє : матеріали кругл. столу (м. Київ, 6 лют. 2014 р.). – Київ : Ін-т кримінально-виконавчої служби, 2014. – С. 59–63.

14. Житник Г. В. Прокурорський нагляд за додержанням законів під час виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі / Г. В. Житник // Сучасний стан та перспективи розвитку кримінально-виконавчої інспекції : матеріали кругл. столу (м. Київ, 19 лют. 2014 р.). – Київ : Ін-т кримінально-виконавчої служби, 2014. – С. 52–54.

15. Житник Г. В. Кримінально-виконавча характеристика засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, та головні напрями її реалізації в діяльності органу пробації / Г. В. Житник // Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення (м. Київ, 25 берез. 2015 р.) : зб. тез наук.-теорет. конф. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015 – С. 207–210.

16. Запобігання ухиленням від відбування покарань (ст. 389, 390, 393 КК України) : метод. рек. / [Пузирьов М. С., Янчук О. Б., Василенко К. І., Житник Г. В.]. – Київ : Ін-т кримінально-виконавчої служби, 2014. – 43 с.

АНОТАЦІЯ

Житник Г. В. Виконання та відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (за матеріалами органів пробації). – *Рукопис.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2017.

Вивчено стан і напрями сучасного наукового розроблення порушеної проблеми в кримінально-виконавчій науці. Досліджено місце та роль покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю в системі покарань. Проведено порівняльний аналіз покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю за кордоном. Розкрито порядок виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю органами пробації. Проаналізовано в межах соціально-демографічної, кримінально-правової та кримінально-виконавчої характеристик засуджених механізм відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Надано пропозиції з удосконалення чинного законодавства України, що регламентують порядок виконання та умови відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, та сформульовано рекомендації, спрямовані на покращення практики діяльності органів пробації в цьому напрямі.

Ключові слова: виконання покарання, відбування покарання, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, кримінально-виконавча характеристика, орган пробації, кримінально-виконавча інспекція, засуджений, принципи права.

АННОТАЦИЯ

Житник Г. В. Исполнение и отбывание наказания в виде лишения права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью (по материалам органов пробации). – *Рукопись.*

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2017.

Изучены состояние и направления современной научной разработки затронутой проблемы в уголовно-исполнительной науке. Исследованы место и роль наказания в виде лишения права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью в системе наказаний. В частности, установлено, что оно относится к таким подвидам наказаний: а) «смешанным», поскольку назначается в качестве как основного, так и дополнительного; б) срочным, так как основное наказание назначается на срок от двух до пяти лет, а в качестве дополнительного – от одного до трех лет; в) специальным, поскольку применяется только к тем лицам, которые на момент совершения преступления занимали те должности либо занимались той деятельностью, с которыми было связано совершение преступления.

Сформулировано доктринальное определение наказания в виде лишения права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью как меры государственного принуждения, назначаемой по приговору или иному решению суда к лицу, признанному виновным в совершении преступления, и заключающееся в предусмотренном законом ограничении права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью.

Проведен сравнительный анализ наказания в виде лишения права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью за рубежом. В частности, на основе обзора видов наказаний, связанных с лишением прав, по уголовному законодательству зарубежных стран, сделан вывод, что большинство уголовных кодексов содержат более широкий перечень наказаний, связанных с лишением прав, чем Уголовный кодекс Украины.

Аргументировано, что, поскольку наказания, связанные с ограничением или лишением определенных прав, имеют мощную специально-превентивную функцию, в отличие от других видов наказаний, что практически исключает возможность совершения преступлений определенного характера в определенный отрезок времени будущего, дополнительного анализа требует вопрос об определении в Уголовном кодексе Украины расширенного перечня видов прав и деятельности, которые можно ограничить.

Раскрыт порядок исполнения наказания в виде лишения права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью органами пробации. Отмечено, что правовое регулирование исполнения наказания в виде лишения права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью реализует информационную возможность для осуществления активного воздействия на сознание, волю и поведение как осужденных, так и других субъектов уголовно-исполнительных правоотношений, которые непосредственно участвуют в исполнении этого наказания.

С целью совершенствования правовых основ деятельности органа пробации по направлению исполнения наказаний, не связанных с лишением свободы,

выработано предложение принять Инструкцию по организации проведения индивидуально-профилактических и воспитательных мероприятий с осужденными, состоящими на учете в органе пробации. Это будет способствовать повышению эффективности воспитательной работы с указанной категорией осужденных, и в конечном итоге – предупреждению совершения преступлений и правонарушений с их стороны.

Выделены две формы исполнения наказания в виде лишения права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью. Первая форма заключается в прекращении трудового договора с осужденным, занимающим определенную должность, или аннулировании разрешения на занятие определенной деятельностью. Вторая – в отказе осужденному в заключении трудового договора на занятие определенной должности или в выдаче разрешения на занятие определенной деятельностью.

Сформулированы предложения по совершенствованию действующего законодательства Украины, регламентирующие порядок исполнения и условия отбывания наказания в виде лишения права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью, а также рекомендации, направленные на улучшение практики деятельности органов пробации в этом направлении.

Ключевые слова: исполнение наказания, отбывание наказания, лишение права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью, уголовно-исполнительная характеристика, орган пробации, уголовно-исполнительная инспекция, осужденный, принципы права.

SUMMARY

Zhytnyk H. V. Execution and serving a sentence in the form of deprivation the right to occupy certain positions or engage in certain activities (on materials of probation organizations). – *Manuscript.*

The thesis for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.08 – criminal law and criminology; penal law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2017.

The state and development trends of modern scientific problems are raised in the penal science. It is investigated the place and role of punishment in the form of deprivation of the right to occupy certain positions or engage in certain activities in the penal system. A comparative analysis of punishment in the form of deprivation of the right to occupy certain positions or engage in certain activities abroad is carried out. The procedure of execution of punishment in the form of deprivation of the right to occupy certain positions or engage in certain activities by probation organizations is revealed. The mechanism of serving a sentence in the form of deprivation of the right to occupy certain positions or engage in certain activities is analyzed in the within of the socio-demographic, criminal law and penal characteristics of prisoners. The proposals on improvement of legislation of Ukraine governing the procedure of execution and the conditions of serving a sentence in the form of deprivation of the right to occupy certain positions or engage in certain activities are provided, and recommendations aimed at improving the practice of probation agencies in this direction are formulated.

Keywords: execution of punishment, serving a sentence, deprivation of the right to occupy certain positions or engage in certain activities, penal characteristics, probation organization, probation inspection, convicted, principles of law.